

Hoofstuk 4

Die Feministiese biografie

Feminist women have revolutionized biography. We ask different questions, perceive different issues, look for secrets, and take seriously issues of lust and passion...We are sensitive to nuance – the sigh, the frown, the unspoken; and we respect the lives, voices, and struggles of women - Weisen Cook (Elms 1994: 249)

Inhoudsoorsig

In hierdie hoofstuk word die historiese ontwikkeling van die feministiese biografie en die redes vir die belangrike plek daarvan in kontemporêre vroueskryfwerk bespreek. Aan die hand van feministiese sienings, wat, kenmerkend van die Postmodernisme, nie op absolute geldigheid aanspraak maak nie, maar plek op 'n kontinuum inneem, sal verskille en/of klemverskuiwings tussen die konvensionele en die feministiese biografie uitgewys word. Die rolle van die drie betrokke partye, naamlik biograaf, fokuspersoon en leser kom ook ter sprake.

4.1 Die belangrikheid van biografie om vroue 'n plek in die geskiedenis te gee.

Toe feministe aan die begin van die vrouebeweging in die vroeë twintigste eeu rolmodelle in die letterkunde, godsdiens en geskiedenis begin soek het, was almal manlik. Vroulike rolmodelle was beperk tot tydskrifte, televisie en rolprente. Vroue wat dit gewaag het om hul energie aan literêre pogings te bestee eerder as om te voldoen aan die patriargale voorskrifte vir vroue wat aandag “verdien”, is verdag gemaak as vroue én as skrywers (Heilbrun 1999: 15). Die geskiedenis van vroue sover menseheugenis strek, kan volgens Heilbrun saamgevat word in John Berger se bekende stelling: “Men look at women and women watch themselves being looked at”. Gutiérrez (1992: 49) sê met verwysing na Glendinning se beskrywing van biografie as “fiction under oath” dat biografieë oor vroue onder 'n dubbele eed geskryf behoort te word: 'n eed teenoor die data en 'n eed teenoor die posisie van vroue in die

geskiedenis. Dit was Feminisme wat lig gewerp het op wat dit beteken het om 'n vrou te wees binne die rigiede beperkings van die patriargale sisteem. Feministe het die dubbele standaard ontkom wat vroue verhinder om onafhanklik te leef, hul talente ten volle te ontwikkel en hulle as professionele en kreatiewe mense uit te leef. Die vrou wat daarin slaag om hiervan te ontkom, se lewe is volgens Gutiérrez wetenswaardig. Sy sê: “Women’s *I* (ek) has always been handicapped”.

Barry gee vroue se gesinsverbondenheid die skuld dat hulle geïsoleer was van die res van hul geslag en dus moeilik solidariteit met ander vroue kon toon. Só was vroue dikwels afgesluit van die sosiale werklikhede wat hulle aan hul groep verbind het. Sonder 'n groepsidentiteit het vroue nie 'n konkrete plek in die geskiedenis gehad nie en dus nie 'n samehorigheidsgevoel ontwikkel nie. Die tyd het volgens haar gekom om die geskiedenis en teorie in die werklikhede van vrouwees te grond. Daarom kom vrouebioografie tot haar reg as 'n nuwe genre wat waag om die strukture van die patriargie uit te daag. Barry (1992: 25) glo: “History is key to the structuring of human subjectivity as it offers a past from which we can locate ourselves in time, culture, and community”. Feministiese biografie gee die subjektiewe realiteit van vroue en die alledaagse lewe 'n plek in die groot geskiedkundige gebeurtenisse en makrososiologie waarop die patriargale geskiedskrywing nog altyd gekonsentreer het.

Dit is met die doel om vrouelewens 'n plek in die geskiedenis te gee dat Feministe biografie as van kardinale belang beskou. Kessler-Harris (Stuart 1992: 59) sê:

Without a history, public policy follows the path of social myth, conflating all women into one monolithic whole. Attention to historical reality encourages public policy makers to consider context, particularity and diversity. (...) Many things only make sense as exemplified in the life of one person. Biographies provide us with the vivid adventurous lives of women who coped in a particular society at a particular time and made choices in the face of that society’s assumptions about proper female behavior. As historian Susan Trofimenkoff points out: ‘Biography can even be the laboratory for testing certain generalizations about a given society, a given social movement, the process of social change, or even female behaviour itself’.

Gutiérrez (1992: 54) verwys na die lotgevalle van Camille Claudel, die begaafde beeldhouer wat saam met Rodin gewerk het en die laaste dertig jaar van haar lewe in 'n inrigting vir sielsiekes opgesluit was terwyl Rodin 'n onuitwisbare plek in die geskiedenis verwerf het. Sy sê:

What can be said of so many more women who remain unknown because neither sufficient information nor records are available to tell their lives? That is why the biographer of women should be fully conversant with the patriarchal ideology to be able to assess precisely how much defiance their achievement expressed, and thus how important to the women of today is the road paved by the women of the past.

Sonder 'n geskrewe geskiedenis van ander lede van hul geslag as voorbeeld, kan vroue nie die oeroue mites verander en inkleef met hul eie verhale van oorwinning oor onderdrukking en diskriminasie waarop volgende geslagte kan bou nie. Volgens Gutiérrez (1992: 54) kan mans ook die stille rekords van die geskiedenis tap om die lewens van vroue te dokumenteer op voorwaarde dat hulle vir die duur van die biografiese taak hulle distansieer van hul bevoorregte posisie en hulle inleef in die onderhorigheid van die fokuspersone. Daar word volstaan met Gutiérrez (1992: 48) se aanhaling van Adrienne Rich:

As women our relationship with the past has been problematical. We have been every culture's core obsession (and repression); we have always constituted at least one-half, and are now a majority, of the species; yet in the written records we can barely find ourselves.

4.2 Geslagsrolle deur die patriargie toegeken

In die voorwoord tot haar *Dictionary of Women's Biography* van 1988 beskryf Jennifer Uglow (Iles 1992: 4) haar gewaarwordinge oor die stereotipe beelde van vroue wat naam gemaak het:

Despite its relatively straight forward educational aim I came to realise that far from presenting a book that was representative of woman's experience, I was compiling a book of deviants: independent, odd, often difficult women who

had defied the expectations of their society as to what a woman's role should be.

Vroue wat dus enigins in die patriargale samelewing raakgesien is, was benewens dié in tradisioneel manlike rolle en dié wat hul verwantskap met mans gebruik het om mag uit te oefen, nonkonformiste wat as “moeilik” of eksentriek beskryf is in teenstelling met hulle manlike eweknieë wat as talentvolle uitblinkers gehuldig is.

Hierdie onderskeid sluit aan by Backsheider (1999: 132) se ondervinding:

Women's conflicts are likely to be different, and a moderate or modest achievement may be truly remarkable... What is acceptable, what is possible, what is imagined and attempted often differ. Women may be seen as eccentric rather than exceptional, and the world she is perceived to live in and be destined for may be markedly different, especially in earlier times.

Die verskynsel hou verband met patriargale houdings wat mans toelaat om individue te wees, maar vroue meet aan 'n stel vereistes wat vroue tipeer. Wanneer 'n man 'n onbekwame of onbedagsame motorbestuurder is, word hy beskou as 'n enkele onbekwame bestuurder, maar wanneer 'n vrou sleg bestuur, word sy as 'n “tipiese vrouebestuurder” beskryf. Dit is 'n sosiale neiging wat na vore kom in die stereotipering van enige groep wat as buitestaanders beskou word. Insgelyks word 'n vrouedigter as sulks aangehaal, terwyl niemand sal oorweeg om 'n manlike digter aan te haal as “een van ons belangrikste manlike digters nie”. Die aanname wat sulke sienings onderlê, is dié verwoord deur De Beauvoir dat die man in die patriargie die norm en die vrou die afwyking van die norm verteenwoordig.

Sommige feministe meen dat vroue se rol in die geskiedenis so misken is dat om hulle hul regmatige plek te gee, die geskiedenis herskryf behoort te word. Hulle pleit vir 'n aparte vrouekanon – 'n “countercanon” - maar ander beskou dit as 'n belediging vir vroueskryfwerk om in 'n aparte kanon gehuisves te word.

4.3 Ontwikkeling van die feministiese biografie

Tot sowat vier dekades gelede is die biografie in die Westerse wêreld deur mans as skrywers én fokuspersone oorheers. Belangstelling in vroue se lewens was beperk tot diegene in posisies wat tradisioneel deur mans beklee is: koninginne, kunstenaars, vroue wat deur middel van mans mag uitgeoefen het of vroue wat manlike presteerders geïnspireer of versorg het. Die feit dat hulle funksies buite die huishoudelike sfeer vervul het, is deur geskiedskrywers as betekenisvol opgeteken.

Wagner-Martin (1994: 3) wys in haar oorsig oor die ontwikkeling en verandering van die biografie in die twintigste eeu daarop dat biografieë deur vroue oor vroue al in die laat twintigerjare van die vorige eeu nie meer volgens die konvensionele formule geskryf nie, maar het tog nog op beroemdes se prestasies gefokus. Die soort biografie wat aan vroue se innerlike lewens in die private en huishoudelike sfere legitimiteit en waarde verleen het, het nog nie bestaan nie.

Volgens Mary Evans is vroue nie soseer universeel stilgemaak is nie, maar die manier waarop hulle gepraat het, met wie en waaroor, is deur mans voorgeskryf uit 'n manlike oogpunt en daarom was die speelveld altyd ongelyk.

Werklike verandering het begin kom toe vroueskrywers bevry is van die noodsaak om slegs oor openbare figure te skryf en begin het om die huislike bo die historiese te beklemtoon. Onder die invloed van psigoanalise het biografieë oor onderdrukte seksualiteit vroue as skrywers en lesers begin lok. Die momentum in hierdie ontwikkeling is volgens Wagner-Martin (1994: 3) deur die Tweede Wêreldoorlog onderbreek en het eers weer teen 1970 op dreef gekom met Nancy Milford se biografie van Zelda Fitzgerald (in Hoofstuk 5 bespreek). Milford het Zelda uit die skaduwee van haar beroemde man, Scott, getrek en aangetoon dat sy 'n sensitiewe en talentvolle mens was in wie se literêre pogings uitgewers slegs belang gestel het as haar man se handtekening daarby verskyn het.

Heilbrun wys die feit dat vrouebiograwe hulle tot redelik onlangs hoofsaaklik met mans as fokuspersone besig gehou het, aan die ambivalensie by die vrou om enersyds

die rol te vervul wat tradisioneel aan haar voorgeskryf is en andersyds die drang om haar roeping volgens haar eie oortuigings te vertolk (Iles 1992: 4). Met die opkoms van die Feminisme in die sestigerjare van die vorige eeu het vroue 'n al groter rol begin speel in die literêre debat en biografiese arbeid. Die grense van die kanon word vandag nog steeds versit om nie net nuwe skrywers nie, maar ook nuwe maatstawe te inkorporeer. Uglow (Backscheider 1999: 152) se kriterium vir insluiting van vroue in die *Macmillan Dictionary of Women's Biography*, is 'n uitsonderlike talent waarmee 'n merkwaardige bydrae tot die samelewing gemaak is. Daarby sluit sy vroue in wat nuwe status en beroepsmoontlikhede vir vroue ontsluit het. Slegs in die laaste instansie gee sy aandag aan figure wat mense se verbeelding aangryp deur hul waagmoed, blymoedigheid, buitensporigheid, eksentriekheid of selfs wreedheid.

Daar is onder die invloed van die Modernisme en Postmodernisme tot die besef gekom dat selfs “die waarheid” nie vir twee mense presies dieselfde lyk nie. Stilistiese veranderinge het ingetree en daar was nie meer net een regte manier om iemand se lewensverhaal te vertel nie. Virginia Woolf het al in 1922 in haar roman *Jacob's Room* geskryf: “It seems then that a profound, impartial and absolutely just opinion of our fellow creatures is utterly unknown” (Pippett 1953: bladsy ongenommer). Hieruit blyk dat biografie soos beoefen deur feministe 'n tydsgees adem waardeur konvensionele biograwe ook nie onaangeraak kon bly nie.

In die vroeë tagtigerjare van die twintigste eeu het vroulike fokuspersone in toenemende mate nie meer bloot manlikes vervang nie. Selfs die lewens van magtige vroue soos koninginne is anders as voorheen uitgebeeld. Volgens Wagner-Martin (1994: 159 –160) het daar die afgelope twintig jaar 'n “avontuurlustigheid” by vrouebiograwe te voorskyn getree. Sy verduidelik die ontwikkeling soos volg:

Part of their reluctance to write the same kinds of biographies about the same kinds of subjects was prompted by discussions of questions in critical theory. First, the practitioners of traditional biography questioned its reliance on ‘a realist fallacy’ that believes in ‘a coherent, essentially unchanging and unitary self’; the aim of the good biography was to ‘capture’ that self. When the

reader's concept of a self became mutable and flexible, the rationale for biography changed.

Feministiese biografie weerspieël die solidariteit tussen vroue oor die regstelling van die feit dat hulle in die Westerse kanon grootliks oor die hoof gesien is. Feministiese biograwe voel sterk dat hulle vroue vir die eerste keer as sentrale akteurs op die verhoog van hul eie lewens moet plaas en vanuit die perspektief van hul eie ervarings. Dit is dus 'n poging om die grense van die kanon te herdefinieer sodat vroue erkenning kan kry as aktiewe agente van sosiale verandering. Daaruit kom die weiering om geslagsrolverdelings as natuurlik te aanvaar omdat dit dien om die magstruktuur in stand te hou. Kampvegters vir die werk van ander histories benadeelde groepe soos swart Anglo-Amerikaanse skrywers, bepleit 'n soortgelyke bewusmakingsproses. Maar die meeste feministe erken dat selfs 'n konsep soos mag nie staties en onveranderlik in die hande van patriargale verteenwoordigers is nie. Dit is kompleks en veranderlik in die dinamiese interaksie tussen mense. "Power is a process effected and affected by a multiplicity of means" (Stanley 1986: 43).

Feministe wend hulle ook tot die rol van mites in die instandhouding van die patriargale rolverdeling, aangesien mites die vermoë het om die *status quo* as universeel en natuurlik voor te stel. Aangesien hierdie studie ook handel oor die rigtinggewende rol van mites soos dit in vroueskryfwerk manifesteer, is Sellers (2001: 135-136) se mening hieroor van belang:

The insertion of women's experience which has been omitted from patriarchy's account and the fresh deployment of women's images can be seen in this context, supported by Luce Irigaray's argument that the reclamation of those areas which have been marginalised or ignored offers feminism a more viable form of creation than the meaninglessness that would ensue from total rejection. (...) My own view is that we can only communicate via the existing cultural currency, that that currency inevitably imposes its structures and prior investment, but that there remains room for reinterpretation and invention which cumulatively alter the status quo (...) The collective input that goes into

what then becomes myth accords us with such a view, providing it does not constitute a new despotism in its turn and allows for individual differences.

Backscheider (1999: 129) sien die feministiese biografie nie as 'n totaal ander tekssoort as die konvensionele biografie soos baie ander feministe nie. Sy voel ook sterk dat daar nie een enkele definisie vir die term “feminis” is nie en dat die meervoud, “Feminismes”, algemeen aanvaar word. Sy gee toe dat daar tradisies van vrouedenke en vrouebewussyn is wat nie feministies is nie. Baie vroue dink nooit aan Feminisme nie en ander weerstaan die etiket en die sienings wat daarmee geassosieer word. Haar siening is:

I would say that, at the minimum, feminists are aware of women's special circumstances within the larger culture and resist the idea that man equals human/normal/the standard of measurement. Liberal feminists are concerned with advocating 'women's rights' and 'equal rights', especially economic, legal, and political. Some feminists are persuaded that a 'patriarchy', which, although it spans all classes and races to some extent, is usually perceived as middle class, white, and male, has an interest in and often operates to prevent women from sharing, establishing, and asserting their equally real, valid and somewhat different frame of reference, which is the outcome of different experiences. Feminism is usually recognized as a political interpretation of experience and a struggle aimed at raising cultural awareness of the impact and implications of conceptions of gender and the treatment of women and at improving the situation of women. It engenders new ways of thinking about the family, culture, language, art, experience, and social institutions. Feminist biographer is a term with many potential meanings and positions along a continuum.

4.4 Werkwyse by die skryf van 'n feministiese biografie

Biografie as tekssoort ontwyk 'n vaste poëtika, en daarom sê Somerset Maugham “there are three rules for writing biography, but, unfortunately, no one knows what they are” (Backscheider 1999: 162). Feministiese biografie as produk van die postmodernistiese tyd floreer in hierdie klimaat van vryheid en eksperimentering,

maar teoretici lê klem op die vereiste van 'n deursigtige werkwyse. Vervolgens word op 'n paar moontlike benaderings gewys:

4.4.1 Die lewe as 'n reeks betekenisvolle keuses

Die meeste feministe sien die soort biografie waarmee hulle hulle besig hou, as bestaande uit keuses tussen verskeie alternatiewe: lewenskeuses van die fokuspersoon sowel as keuses wat die biograaf maak in die uitbeelding van daardie lewe. Hoewel hierdie keuses implisiet in die skryf van enige biografie is, is dit van groter belang vir die feministiese biograaf omdat van haar verwag word om nie net haar keuses vir die leser deursigtig te maak nie, maar ook om dit te motiveer. Iles (1992: 58) meen:

Consciousness of choice itself is highlighted as a continuous and fascinating part of the process rather than as a headache a writer must cope with at intervals in her work, a headache that is dissipated by recourse to consultation with experts and grand theory.

Jordan (1992: 80) is byvoorbeeld gefassineer deur die keuses wat die reisiger en reisskrywer Isabella Bird van 'n depressiewe, ingeperkte Victoriaanse vrou met 'n pynlike rug in 'n sorgelose en dapper avonturier verander het. Bird het die eerste tree na bekendheid gegee toe sy weens 'n rugprobleem geweier het om langer, soos van vroue van haar tyd verwag is, sywaarts perd te ry. Sy het ook verseg om haar energie en avontuurlus in gebaande vroulike weë soos klavierspeel en liefdadigheid te kanaliseer en afstande afgelê en roetes gevolg wat selfs met die middele wat vandag beskikbaar is, bewondering sou afdwing. Jordan (1992: 89) sê:

For a woman, brought up as she had been, to make these arduous excursions driven only by curiosity and by a love of adventure, travelling neither in the wake of a husband nor (...) of an empire, was in itself a remarkable event. She went on to write nine popular travel books and was the first woman elected to the Royal Geographic Society. I want to celebrate that she was able to overcome the oppressive limitations that society placed upon middle class women and that she made the choices that expressed her basic nature and that enabled her to 'write her own script'.

Die idee van 'n lewendraaiboek wat van kleins af in individue se onderbewuste vasgelê word en hul optrede rig, word ook deur Berne in sy teorie *Transactional Analysis* gepostuleer. In hoofstuk 5 word dit in detail bespreek omdat dit spesifiek betrekking het op Ingrid Jonker se lewenskeuses. Bird het die moed aan die dag gelê om die streng patriargale voorskrif van hoe vroue perdry, te verbreek. As sy nie haar erge ruggyn kon verlig deur soos 'n man perdry te ry nie, sou sy ter wille van konvensie moes afsien van haar reise. Haar waagmoed om 'n klomp taboes te verbreek, nie uit rebelsheid nie, maar omdat dit in die pad van haar ideale gestaan het, het haar 'n plek in die geskiedenisboeke besorg. Sy het formidabele roetes en groot afstande alleen op pakdiere afgelê wat selfs vandag nog bewondering sou afdwing. Backsheider (1992: 105) sluit hierby aan as sy die simboliek van kleredrag noem waarin vroue soveel meer uitdrukkingsmoontlikhede as mans het en derhalwe meer “foute” kan begaan. Sy wys daarop dat vroue se kleredrag 'n politieke sowel as 'n sosiale stelling maak.

4.4.2 Drie maniere om 'n feministiese biografie te skryf

Wise (1986: 108) stel die volgende drie maniere voor om 'n feministiese biografie te skryf:

- Soos 'n konvensionele biografie binne die gegewe parameters, maar uit 'n seksueel-politieke oogpunt en met verskillende ontledings van die inligting. Die biograaf sluit veral die ervarings in van diegene wat gewoonlik nie as van belang geag word nie.
- Met feministiese kritiek op 'n reeds bestaande konvensionele biografie om die seksuele vooroordele van manlike skrywers uit te wys. Mans konstrueer volgens Wise 'n objektiewe dominante ideologie uit hul eie (subjektiewe) ervarings deur die impak wat 'n ervaring op hulle het, tot norm te verhef. Pleks van om verskille toe te laat, redeneer hulle: “Dit is die effek wat die gebeure op my het, dus sal alle mense dit so ervaar”. Vroue, daarenteen, sal eerder redeneer: “Dit is die effek wat die gebeure op my het, maar dit mag anders gesteld wees met ander mense”.

- 'n Vermenging van die biografie van die fokuspersoon en die outobiografie van die skrywer.

Vir Wise gee laasgenoemde benadering 'n baie sterker en interessanter basis vir analise as die sogenaamde “objektiewe” een en omsluit dit die eerste twee metodes. Volgens haar hoef die fokuspersoon van so 'n biografie nie noodwendig 'n vrou te wees nie. Sy het al drie hierdie benaderings by die skryf van 'n biografie oor Elvis Presley gebruik. Wise (1986: 108) verduidelik haar werkwyse:

This latter approach is the one I favour, not least because it seems to me that carrying out the other two approaches necessitates their location within the latter: Without this experiential analysis, what would you base your critique/analysis on? For me, then, a feminist biography of Elvis would include all three approaches, worked out around the analysis of the point at which autobiography and biography meet: the relationship between biographer and subject. The kind of relationship we have with the subject of biography both as writers and/or consumers is central to our understanding not only the subject, but also the processes involved in the production of the end result.

4.4.3 Voorstelling van biografie as konsentriese sirkels rondom 'n kern

Onder die opskrif *Expansions: Feminist Pressures* onderskei Backscheider (1999: 127) sfere om 'n fokuspersoon wat soos konsentriese sirkels vanaf die periferie na die kern beweeg. Hoewel sy hier op die feministiese biografie fokus, sluit sy manlike fokuspersone en biograwe nie uit nie:

Every biographer works with a model of contexts which, at some point, gives way to one of levels of consciousness, to surmise about the layers of the subject's interior life (Backscheider 1999: 132).

Die sfere wat sy voorstel, is:

4.4.3.1 Die nasionale, historiese, sosiale konteks as die buitenste laag

Die belangrikste bepalende momente moet aan die begin van die biografie geïdentifiseer word, maar die keuse is wyd en die besluite daarom moeilik.

Backscheider beskou egter dié keuse as bepalend vir die sukses en betekenis van die hele biografie. Die biograaf se subjektiewe oordeel, wat uit die verwysingsraamwerk van haar tyd spruit, beïnvloed haar keuse. Sy moet ook in gedagte hou dat haar onthullings sover moontlik moet aansluit by wat haar lesers reeds weet. Backscheider (1999: 133) stel dit só:

It is always something of a challenge to determine what the Events, the major, life-changing moments, as opposed to just small-e events were in another person's life – the bombing of Pearl Harbor might pass without a ripple while the person dealt with the loss of a job, the birth of twins, or even the death of a favourite horse (...) Biography needs to speak from a sense of Event, which things were Events to the subject and what they meant to them (sic). Blanche Wiesen Cook points out that the Great Depression that moved Eleanor Roosevelt deeply had little practical reality to Franklin Roosevelt by, among other things, documenting his November and December notes about shopping at galleries and an auction of 'Chinese things'.

Backscheider se “events” stem ooreen met die sosioloog Denzen se term *epifanie* wat by die konvensionele biografie (Hoofstuk 2) ter sprake gekom het. Backscheider wys daarop dat vroue se ingrypende momente of *Events* moeiliker kan wees om te identifiseer en vir lesers minder aanvaarbaar mag wees. As 'n biograaf dus oor vrouelewens skryf, soos Wise ook reken, moet sy vroue as getuies van gebeurtenisse soek, aangesien die vroulike perspektief dikwels verontagsaam word en ongedokumenteer bly. 'n Aanverwante probleem waarvoor die biograaf te staan kom, is dat gebeurtenisse wat in retrospeksie van deurslaggewende belang blyk te wees, nie noodwendig dié is wat wanneer dit plaasvind, as sulks herken en opgeteken word nie.

4.4.3.2 Die openbare ruimte wat almal wat in dieselfde era leef, deel

Backscheider noem die tweede konteks “shared space” (1999: 134). Dit is moeilik om uit te vind hoeveel toegang 'n fokuspersoon gehad het tot die inligting wat beskikbaar was vir die mans van haar tyd. Vir 'n vrou in die Victoriaanse era, behalwe mense soos Mary Godwin en Virginia Lesley (Woolf) wie se intellektuele vaders hulle grootgemaak het op invloedryke tekste van die tyd, was dit onmoontlik om te put uit

die formele klassieke agtergrond wat die meeste manlike skrywers as vanselfsprekend aanvaar het. Bakscheider wonder steeds of selfs vandag se invloedrykste vroue dieselfde toegang as mans tot sekere inligtingsbronne het.

4.4.3.3 Die sosiale ruimte

Dit sluit in hoe die fokuspersoon op onpersoonlike vlak in die openbaar gesien word. Die biograaf steun grootliks op hierdie soort “omstandersgetuienis” om haar fokuspersoon te leer ken. Bakscheider verduidelik (1999: 135): “At this point, the biographer begins to turn inward towards the subject, rather than looking outward from the subject towards contexts”. Die biograaf verken haar fokuspersoon deur vrae te vra soos: hoe het sy in die openbaar opgetree of wat het omstanders gesien toe sy in 'n restaurant geëet het of 'n taxi nader gewink het?

4.4.3.4 Belewenisse op politieke, intellektuele en emosionele vlak

Die vierde sfeer is die een wat Bakscheider die sosiale, private sfeer van die fokuspersoon noem. Sy identifiseer twee probleme wat biograwe van vroue mag ondervind, naamlik die ineenvloei van party soorte getuienis en die taboes wat sekere aspekte van 'n vrou se lewe omhul. Sedert die begin van die feministiese era wil lesers egter meer van 'n fokuspersoon weet, ook van die persoonlike detail wat vroeër onaanvaarbaar was. Die huishoudelike ruimte word in beslag geneem deur die onmiddellike gesin, wat dikwels die uitgebreide familie omvat. Die getuienis oor die huishoudelike kan uiteenlopend, gedisorganiseerd en selfs teenstrydig wees.

4.4.3.5 Die persoonlike ruimte waarin slegs sommige kerngesinslede insae het

'n Belangrike aspek van hierdie vyfde sfeer is, veral in die geval van 'n vrou, die aura van 'n mens se woonplek, sê Bakscheider (1999: 137). Die volgende aanhaling van Joy Hooten in *Autobiography and Gender* oor die vroeë koloniste in die Nuwe Wêreld, illustreer hoe verskillende sake vir mans en vroue belangrik is:

Whereas men record external events, geographical features and climatic conditions, discoveries, feats of endurance or skill, observations on native flora and fauna, women concentrate on the minutiae of daily life, the pleasures and discomforts of ordinary relationships, the personal aura of the place that is

the new or familiar home, the anxieties, griefs, loneliness and achieved enjoyments of early settlement life.

Vroue se intens persoonlike wisselwerking met hul omgewing dien as agtergrond vir verhoudings en sluit nostalgie oor 'n vorige of verlangde lewenswyse in. Bewyse van harmonieuse bindings tussen mens en plek en die begeertes wat mense laat swoeg om verlangde woonomstandighede te skep of te herskep, is volgens Bakscheider oral rondom die biograaf, hoewel sy 'n sesde sintuig nodig mag hê om dit uit te snuffel (Bakscheider 1999: 138).

4.4.3.6. Die intieme detail en binnelewe van die fokuspersoon

Hierdie laaste sfeer is die heel persoonlikste ruimte van aspirasies, vrese, gedagtes, konflikte en selfs manifestasies van die fokuspersoon se onderbewuste. Dit verg 'n heel besondere vaardigheid om hierdie sfeer te ontsluit. Tog loon dit die moeite en is die bekoring van vrouebiografie grootliks hierin opgesluit:

Because the distance between die public person and the interior life is so interesting and because women often perceive their own inner lives as creative and powerful, yet also freakish, unacceptable, and perhaps even monstrous but still 'the real Me,' women often are compelling biographical subjects (Bakscheider 1999: 138).

Dit spreek vanself dat biograwe 'n fyn balans tussen die verskillende sfere sal nastreef om lesers leidrade te gee na die moontlike redes vir fokuspersone se optredes sonder om 'n alwetende houding in te neem.

4.5 Verskille tussen die konvensionele en feministiese biografie

Die voordele daarvan om feministiese biografie nie as 'n aparte tekssoort te sien nie, kom in Bakscheider (1999: 151) se benadering na vore. Hoewel sy kragtig bevestig: "It matters. It matters. It matters being a woman," beskou sy die ooreenkomste tussen lewensbeskrywings van vroue en mans as groter as die verskille. Sy identifiseer verskeie positiewe invloede van die feministiese benadering op die biografie in die algemeen. Oor die laaste twee dekades het die studie van vroue eindelijk respek begin

afdwing, maar meer nog, dit het onaanvaarbaar geword om vroue te ignoreer. Feminisme het die studie van geskiedenis en letterkunde omgekeer en vroue van die rand van die kultuur na die middelpunt verskuif. Biografie is volgens haar steeds besig om toegankliker vir die lewens van vroue te raak met gepaardgaande verlies aan streng afgebakende geslagsrolidentifikasie.

Backscheider illustreer hoe 'n feministiese invalshoek die manier beïnvloed waarop ook 'n manlike fokuspersoon benader word. Dit het haar na die fokuspersoon van haar biografie, Daniel Defoe, laat kyk deur die oë van die vroue in sy lewe. Om vroue waardig te ag as fokuspersone vereis 'n manier wat van die tradisionele werkswyse verskil, maar nie mans as fokuspersone uitsluit nie. Sy sien die gaping tussen die verskillende benaderings dus nie as teenoorgesteld nie, maar beskou die verskille eerder as klemverskuiwings. Dit blyk egter duidelik dat biografieë oor vroue nie netjies by die konvensionele tekssoort inpas nie. Die volgende aspekte is ter sake:

4.5.1 Feministiese biograwe brei temas uit

Soos in die voorgaande aangetoon, gee feministiese biograwe meer aandag aan die alledaagse, huishoudelike sake en private, intieme aspekte van 'n fokuspersoon se lewe. Backscheider (1999: 154) wy daarvoor uit:

Quite a few topics are being treated with new candour, and biographers today are aware of pressures to make choices about these topics and their presentation. Among the most notable is the arresting power of women's deepest feelings, their comments about their own bodies, and the stark force of their drive to work.

Backscheider (1999: 131) sê ook dat in 'n kultuur waar vroue bewus daarvan is dat hulle liggame beoordeel en geoordeel word, dit vals aandoen as daar nie eerlik en eksplisiet oor die onderwerp geskryf word nie. Sy beklemtoon egter dat hierdie tema vaardig gehanteer moet word sonder om die leser te irriteer met onbeholpenheid, ideologie, verleentheid of appeltjies om te skil.

Feministiese biograwe soos Linda Wagner-Martin wend volgens Backscheider (1999: 153) vergeefse pogings aan om hul eiesoortige metodes en die belangrikheid van die “gewone” onder keurders se aandag te bring. Temas wat feministiese biograwe verken is hoe 'n vrou dit hanteer om as iemand se dogter, eggenote of moeder belangstelling uit te lok maar nie as 'n mens in eie reg nie; die samelewing se gemengde reaksies op 'n vrou se ambisie; haar stryd om haar verskillende rolle in die gesin en gemeenskap te versoen en haar pogings om haar gesinslede se eise met haar eie behoeftes te balanseer. Backscheider (1999: 137) haal Bowen aan wat sê: “A women’s life is built largely of tangible matters; the furniture of her house is part of the furniture of her spirit”.

Wagner-Martin (1994: x) beaam die tematiese klemverskuiwings wat vrouesubjekte in 'n biografie afdwing en sê: “Genre divisions collapse under the weight of pervasive themes in women’s writing”. Die eiesoortige uitdagings waarmee volwasse vroue te kampe het, is onder meer:

- Die dikwels botsende rolle van eggenote, moeder, tuisteskepper en beroepsvrou gepaard met die onkonsekwente verwagtings van die samelewing. Hoewel 'n man 'n beroep mag kies wat by sy aanleg en belangstellings pas, word gewoonlik van 'n vrou verwag om vervulling in tuisteskepping en huishoudelike pligte te vind. As sy om finansiële redes 'n buitenshuise beroep volg of dit doen omdat sy vervulling daarin vind, is dit in orde mits sy bereid is om eerstens 'n goeie huishoudster, vrou en moeder te wees en daarna haar ander rolle te vervul. Die onbereikbare standaard van die “Supervrou” waarvan Sylvia Plath volgens haar biograaf Wagner-Martin, 'n prototipe was, is die hoë prys vir die nastrewing van individuele ideale buite vroue se voorgeskrewe geslagsrol. Die Supervroumitemite oefen 'n kragtige invloed op die moderne beroepsvrou uit en ontsê haar dikwels die werksbevrediging wat haar toekom omdat sy veral in haar eie oë nooit goed genoeg sal wees om te vergoed vir haar roloorskryding nie;

- Nou verwant aan laasgenoemde is die rigiede afbakening van die openbare en huishoudelike sfere waar vroue in sekere samelewings tot laasgenoemde gereleëer of gedwing word om tussen die twee te kies;
- Die eise van 'n loopbaan saam met die versorging van bejaarde ouers en tienerjarige kinders en die versoening van die behoeftes van drie generasies, dikwels in een huis;
- Die oordeel van die Westerse verbruikersgemeenskap en die media oor die verlies aan uiterlike skoonheid by vroue namate die verouderingsproses vorder;
- Die wisselwerking tussen 'n vrou en haar huis of blyplek en die sogenaamde nesinstink wat met fisieke geborgenheid saamgaan. Hierby kan die leënesindroom gevoeg word wanneer 'n vrou se kinders die huis verlaat en sy gedwing word om haar rol as versorger in heroënskou te neem;
- Die stryd om finansiële selfstandigheid.

4.5.2 Biografie as 'n dinamiese proses eerder as 'n voltooide eindproduk

Stanley (1986: 42) sien die skryfproses as net so 'n integrale deel van die navorsing as die versamel van gegewens. Sy noem die proses “omgekeerde argeologie” en sê daarmee dat die feministiese biograaf by die fokuspersoon begin en terugwerk na haarself. Kenmerkend van enige verhouding wat ontwikkel, is 'n groeiende kompleksiteit wat in die biografie weerspieël moet word. Dit gaan dus vir haar in die feministiese biografie oor die biograaf se groeiende “verhouding” met die fokuspersoon. Stanley (1986: 43) verduidelik:

The heart of what I mean by “reverse archeology” lies herein: it is constituted by the accumulation of layers of knowledge and complexity, not the stripping away of these as but so much debris preventing us from seeing the real X or Y beneath.

Die skryfproses is dus ook 'n dimensie van hoe die biograaf haar taak sien, watter bewyse sy vir haar “feite” vind en op watter manier sy dit aanbied. Die proses van *hoe sy verstaan wat sy verstaan* gaan voort selfs ná die voltooiing van die biografie. Vir Stanley (1986: 43 – 44) lê die hart van die feministiese biografie daarin dat dit soos 'n kaleidoskoop geen onveranderlike waarheid bied nie, maar verander na gelang van hoe jy dit draai. Sy meen die manier om reg te laat geskied aan 'n vrouelewe is om telkens na 'n ander aspek daarvan te kyk. Sy sê konvensionele biograwe bewaar die heimlike besef dat die volle “waarheid” nie vasgevat kan word nie uit vrees dat uitgewers hul weergawe as 'n “mislukte” biografie sal afkeur omdat dit nie die ware X beskryf nie, maar eerder 'n reeks X'e. Daar kan dan ook net een moontlike siening van X per biografie wees uit 'n teoreties oneindige reeks moontlikhede.

4.5.3 Bekendes, en nie net beroendes nie, word fokuspersone

'n Belangrike verskil tussen manlike en vroulike fokuspersone is dat vroue nie (noodwendig) soos mans in die openbare oog hoef te wees om deur 'n feministiese skrywer as 'n waardige fokuspersoon vir 'n biografie geag te word nie. Van Amerongen (1993: 35 – 36) se definisie toon aan hoe die konvensionele biografie van die feministiese siening verskil. “Een biografie gaat immers altijd over Grote Mannen en *desnoods* (eie kursivering) Grote Vrouwen, en niet over de groenteboer of de bloemenverkoper”, meen hy. Let wel dat hy skoorvoetend toegee dat vroue ook in die kategorie “groot” kan val, hoewel hy impliseer dat vroue van statur onwaarskynlik is.

Kannemeyer (1989: 29) definieer die literêre biografie as navorsing oor die lewe en ontwikkeling van 'n geniale persoon. Hy meen “hoewel dit prinsipiëel moontlik is om die lewe van die ‘klein’ man te beskrywe, die subjek in 'n biografie tradisioneel 'n sekere grootheid en formaat het. Lee glo: “The life of a nonentity or a mediocrity, however skillfully contrived, conflicts with primary biographic principles” (Kannemeyer (1989: 34).

Konvensionele biografie verklap hier sy verwantskap met die hagiografie van ouds wat gehandel het oor die navolgenswaardige lewe van 'n heilige en met die klassieke

Griekse tragedie waar die noodlottige oordeelsfout (en die gevolge daarvan) van 'n edelman of heerser uitgebeeld word. Sonder die mag waaroor so 'n fokuspersoon beskik, het sy besluite en lotgevalle nie die trefkrag wat die skrywer met sy uitbeelding beoog nie. Die konvensionele siening van die biografie is dus dat dit beperk is tot figure wat oor hul tydgenote troon, en dit toon dat die keuse van 'n fokuspersoon 'n politieke sowel as 'n klasgebonde proses is (Wagner-Martin 1994: 160). Die feministiese siening is dat dit die moeite loon om die lewens van bekende (maar nie noodwendig beroemde nie) vroue na te vors. Een van die hoofmerke is om persoonlike en politieke prosesse onder die loep te neem waardeur gewone vroue bo hul beperkende omstandighede kon uitstyg. Hieruit volg dat dit net so toelaatbaar is om 'n fokuspersoon se innerlike lewe as haar uiterlike tekens van sukses te verken.

4.5.4 Die afstand tussen biografie en outobiografie verklein

Selfs skrywers en teoretici wat hulle met die konvensionele biografie besig hou, is bewus van die neiging dat skrywer en fokuspersoon mekaar komplementeer soos verskillende kante van dieselfde muntstuk. Feministiese biograwe gaan veel verder en beweer selfs dat om die biograaf se eie storie te onderdruk, is om die realiteit te verdraai. Met hierdie benadering sal baie konvensionele biograwe glad nie saamstem nie. Die grootste verskil blyk uit die feit dat feministe die verbondenheid openlik erken, hulle daarmee versoen en 'n potensiële swakheid tot 'n sterk punt omvorm. Waar tradisionele biograwe geneig is om die dualisme te ignoreer en selfs aandring op die moontlikheid van volkome objektiwiteit, blyk dit dat feministiese biograwe maniere vind om dit tot voordeel van die biografie aan te wend. Dearden (1992: 143) sê:

The choice of subject for biography derives from autobiographical concerns; this acknowledgment of the subjective in the process of any writing is one of Feminism's major contributions to critical theory.

Wagner-Martin (1994: 167) haal Garrison aan wat sê skrywers kies fokuspersone om die hoof temas van hul eie lewens as't ware "op te voer". Sy meen "the elusive link between biographer and subject is a source of analytical and literary power".

Volgens Stanley (1986: 42-43) is die biografiese proses in simbiose met die “intellektuele outobiografie” van die biograaf. Sy skryf onder die opskrif *Biography as microscope or kaleidoscope*:

I have described some of the complex interminglings of ‘biography’ and ‘autobiography’: not sisters (...) but the self-same woman in different dress. These interminglings contain within them a chronologically-occurring series of changes in my thinking about the biographic subject whose life I have concerned myself with in intimate detail.

4.5.5 Verskillende weergawes van 'n lewe is almal ewe geldig

Feminisme dra die stempel van die eietydse postmodernistiese denkrigting dat die lewe vloeibaar en sonder absolute waarhede is. Derhalwe kan geen weergawe van enige lewe op eksklusiewe en absolute geldigheid aanspraak maak nie. Daaruit vloei een van die sterkste onderskeidende kenmerke van die Feministiese biografie: die oortuiging dat daar soveel weergawes van 'n fokuspersoon se lewe is as wat daar biograwe is wat haar beskryf. Hoewel die kontemporêre konvensionele biografie hierdie invloed nie heeltemal vryspring nie, meen Farran (1986: 79) dat een van die grootste verskille tussen konvensionele en feministiese biografie steeds is dat:

Conventional biography resists the possibility of versions, different views of a biographic subject produced by different people and insists on its own factual superiority over all contrary interpretations. We need to remember that all biographies, including autobiography, contain retrospective accounts.

Vir Sally Cline (1986:116) is verskillende weergawes nie net onvermydelik nie, maar selfs nodig:

We as readers and writers need all these alternative versions of womens’ lived experiences because without them we are without the symbolic meanings and understandings of half the world. Without them we shall have a partial and distorted literature, a literature like a life, reduced to the level of propaganda, nothing more than a medium for the unchallenged view of one sex.

4.5.6 Deursigtigheid van werkwyse

Nog 'n onderskeidende kenmerk is die deursigtigheid wat feministiese biograwe aan die proses van lewensbeskrywing gee. Stanley doen aan die hand dat biografiese prosesse neergeskryf word om 'n spoor na te laat wat teruggevoer kan word na die biograaf om dit wat gewoonlik ontken word en onsigbaar is, duidelik te laat blyk. Stanley (1986: 51) sê:

Surely when you are explicit that you are selecting and why you're selecting and the criteria that you're using, then other people can think, well, she turned left and I know why she turned left; and she did this and I can understand that, but I wouldn't have done it.

Om aan hierdie kenmerk van die feministiese biografie te voldoen, is die proses wat gevolg word in die skryf van 'n eksperimentele biografie oor Ingrid Jonker, breedvoerig (in Hoofstuk 5) verantwoord.

4.5.7 Subjektiviteit versus objektiviteit word 'n onbruikbare onderskeid

Soos hierbo aangetoon, sien die meeste feministe geen nut in die konvensionele binêre opposisie subjektief teenoor objektief nie, omdat hulle oortuig is dat ware objektiviteit nie bestaan nie. Buitendien, sê Stanley (1986: 49), die siening dat mans objektief en vroue subjektief na sake kyk, is teenstrydig met haar ervaring. Virginia Woolf het in die 1920s al dié vraag gevra en self beantwoord: “Do we then know nobody? Only our own versions of them, which as likely as not, are emanations from ourselves” (Pippett 1953: 255).

Die feminis Wise (1986: 107) verduidelik:

Far from subjectivity tainting analysis, by exploring what men dismiss as subjectivity we can change or challenge a dominant ideological view much more successfully and efficiently than by slugging it out with ‘objective’ counter-arguments. That is, by invoking one type of reality (subjectivity), the other (objectivity) can be made to crumble before our eyes. I think we feminists should always look for versions which are contrary to the dominant ideology – and I would include the dominant ideologies of feminism here too.

Feminist biography is much less about who is the chosen subject, and much more about why they are chosen and how we go about looking at them.

Barry (1992:30) skryf van haar navorsing oor Susan Anthony dat deur haar fokuspersoon se subjektiewiteit “aan te raak”, sy naderhand begin agterkom het wat eg en waar omtrent Anthony is. Dit het haar 'n waarlik objektiewe en dialektiese verwysingspunt gebied waarvandaan sy die tradisionele historiese interpretasies van Anthony se lewe kon bevraagteken.

4.5.8 Feministe vind sirkulêre uitbeelding net so geldig as liniêre

Heilbrun (1994: 33-34) glo dat lewensbeskrywings deur mans die liniêre vorm van manlike seksualiteit volg in teenstelling met dié van vroue wat siklies verloop. Sy vra waarom die ewe betekenisvolle sikliese ritme van vroulike seksualiteit vir mans (en vroue wat geleer het om soos mans te dink) ongewoon en herhalend voorkom.

Backscheider (1999: 105) vind in vergelykings tussen ouer en meer onlangse biografieë dat die verskil tussen die uitbeeldings van die lewens van mans en dié van vroue meer verskil as wat in die werklike lewe die geval is. Sy verwys na William Epstein wat hierdie liniêre verloop van die intrige as die negentiende-eeuse “demand for the ‘myth’ of the straight line” beskryf. Vroulike narratiewe is lank reeds weerstandig teen hierdie “manlike” patroon van intrige. As George Eliot se roman *The Mill on the Floss* nooit by kritici byval gevind het nie weens die sirkulêre vertelstyl soos Backscheider beweer, is daar aansienlike ironie in die feit dat Eliot 'n manlike skuilnaam gekies het om as skrywer ernstig opgeneem te word. Dit is eers relatief onlangs dat die reglynige pad boontoe wat 'n mens se lewe en loopbaan veronderstel is om te volg, bevraagteken word. Backscheider (1999: 105) sê:

In the last fifteen years feminist and women’s studies specialists have pointed out how different the shapes of many women’s lives are from those of most men. They have created, at the least, a greater tolerance for unusual trajectories and life shapes and, at best, considerable interest in such biographies.

4.5.9 Feministe glo sosiale konteks en verhoudings is belangrik

Die tendens om nie net op beroemdes te konsentreer nie, maar ook op gewone vroue wat bewondering afdwing deur beperkings te oorwin, word verder gevoer. Feministiese biograwe ag dit sinvol om die lewens van 'n breër groep vroue in die konteks van gedeelde ervaring en onderlinge verhoudings te ondersoek (Hannam 1986: 4). Die feministiese biograaf stel dus ook belang in die verwickeldheid van maatskaplike bewegings en netwerke tussen vroue wat hulle vir sosiale verandering beywer. Die belang van hierdie benadering vir agtergeblewe etniese groepe lê voor die hand. Die beweegredes van manlike sosiale hervormers is nooit identies aan dié van vroue nie omdat hulle hul roepings anders benader. Die verskillende argetipiese rolle waaraan die twee geslagte se identiteite volgens die ses argetipes van Pearson gekoppel is, naamlik die man as “vegter” en die vrou as “martelaar” het baie hiermee te doen (Sien Hoofstuk 5).

Die uitbeelding van ondersteuningsisteme tussen vroue staan in direkte kontras met die konvensionele biografie waar die kollig veral vroeër amper uitsluitlik op die fokuspersoon geval het. In biografieë oor mans is dit steeds aanvaarbaar om ander mense heeltemal in die skadu te laat om sodoende die fokuspersoon se individualiteit te beklemtoon. Stanley (Backscheider 1999: 157) merk in dié verband op:

Conventional biography sees the rich complexity of a person's life as an embarrassment, an obstacle to finding the real person (...) and in writing biography, biographers have developed efficient ways of reducing complexity to manageable proportions.

Die belangrike invloed van vriendskappe op die professionele en persoonlike ontwikkeling van vroue is 'n fokuspunt van baie feministiese biografieë. Wagner-Martin (1994: 39) noem die navorsing van Smith-Rosenberg oor vriendskappe tussen vroue gedurende die laat negentiende eeu waarin ontdek is dat die meeste vroue hartstogtelike verhoudings met ander vroue gehad het terwyl hulle relatief gelukkig, of minstens pligshalwe, getroud was. Of dit ooit fisieke uitdrukking gevind het, is in die meeste gevalle onseker, maar menige sielsgenootskap blyk uit passievolle briewe wat bewaar gebly het. Dit dra by tot die vermoede dat vroue dikwels hoofsaaklik

getrou het omdat dit van hulle verwag is. “It questions the overarching social gender stereotype that women lead lives intent on finding some male partner to validate their existences” (Wagner-Martin 1994: 39). Bakscheider vind dat hoewel aandag aan die verhoudings as 'n unieke kenmerk van die feministiese biografie beskou word, dit aan die verander is. Sy glo ook dat sowel vroulike as manlike biograwe meer aandag aan verhoudings en huwelike gee, en skryf die groter sensitiwiteit aan feministiese druk toe.

Hannam praat uit 'n histories-sosiologiese oogpunt as sy sê vroue kan net verstaan word in die historiese konteks waarin hulle geleef het en teen die agtergrond van die sosiale, ekonomiese en politieke posisie van vroue van die tyd. Sy het 'n biografie geskryf oor die vroueregte-aktivis Isabella Ford. Hannam (1986: 9), gee toe dat dit belangrik is om erkenning te gee aan die spesifieke bydrae van 'n individuele vrou tot die bewegings en idees van haar tyd, maar met die volgende voorbehoude:

It is possible, therefore, to use Isabella’s life as a focus for exploring more general themes, such as the changes in the social position of middle-class women or the relationship between feminism and socialism. By studying the lives of individuals as part of a wider context, historians can avoid the danger of looking at events just through one person’s eyes and becoming too involved in the uniqueness of their personality.

4.5.10 Feministiese biograwe span nuwe soorte getuienis in

Dokumente soos foto's word op oorspronklike maniere gebruik as bewyse vir byvoorbeeld verhoudings tussen die fokuspersoon en ander mense. Ego-dokumente met hul inherente subjektiwiteit word deesdae as waardige getuienis van sosiale geskiedenis beskou. Feministe het die gebruik van hierdie soort getuienis in biografie oor die algemeen bevorder en gedemonstreer hoe om met sulke materiaal te werk (Bakscheider 1992: 153). Fotografiese getuienis kan vermoedens bevestig, bykomende fasette van 'n fokuspersoon se lewe suggereer en selfs die aandag vestig op temas wat andersins misgekyk sou word. Bakscheider (1999: 155 – 156) meen:

The availability of such evidence, decisions to use it, knowing how to interpret it adequately and accurately and ways of treating familiar kinds of evidence with new sensitivity undergird revisionary approaches.

4.5.11 Feministe gee nuwe aandag aan die verhouding tussen die biograaf en fokuspersoon

Volgens Backscheider tree die onsigbare outeur (wat onder die invloed van die New Critics geïgnoreer is), in die feministiese biografie uit die skadu na vore (1994: 157). Sy gee toe dat die betrokkenheid van die skrywer by die boek dalk problematies gemaak is deur Amerikaanse feministe wat die persoonlike ervarings van die biograaf as geldige getuïenis aanvaar omdat hulle glo persoonlike getuïenis is ook politieke getuïenis en daarom relevant. Backscheider (1999: 159) haal Sara Alpern aan: “Many women biographers believe part of their job to be attachment and re-visioning, and, therefore an active, not a neutral voice, is appropriate”.

4.6 Die rol van die biograaf in die feministiese biografie

As die grense van biografie verskuif, volg dit vanself dat die rol van die biograaf ook in 'n ander lig beskou word. Daar is aangetoon hoedat feministiese biograwe die stryd om die teenstellings *feit* versus *fiksie* en *objektief* versus *subjektief* waarmee konvensionele biografie nog altyd geworstel het, oplos deur die biograaf se unieke hantering van die stof as waardevol te akkommodeer.

Die manier waarop feministiese biograwe met hul hoofkarakters omgaan, versterk die vermoede dat veral vroue fokuspersone kies wat raakvlakke met hul eie persoonlikheid, uitdagings en omstandighede toon. Barry (1986: 42 - 43) erken dat sy meer van haarself geleer het deur die interaksie met haar fokuspersoon. Sy vertel van Ascher, De Salvo en Ruddick wat in die boek *Between Women*, hul “literêre verhoudings” met fokuspersone beskryf. Terwyl sy haar verdiep in iemand anders se lewe, begin 'n skrywer haar eie lewe in die lig daarvan ondersoek. Dit is nodig dat die biograaf die basis van haar aanvanklike belangstelling verstaan en bewustelik die verhouding verken soos dit ontwikkel omdat dit grootliks haar belewing, interpretasie en voorstelling van die fokuspersoon beïnvloed.

Iles (1992: 4) bespreek die verskillende gesigspunte waaruit 'n biografie geskryf kan word en verken die implikasies van elk. Hoewel dit uit die oogpunt van 'n feministiese biograaf geskryf is, is dit op biografie in die algemeen van toepassing.

4.6.1 As die outeur haar rol as dié van biograaf sien, bedien sy haar van “fiksie onder eed”, 'n konsep wat ook deur konvensionele biograwe aanvaar word en deur Holmes (1995: 15) as “inventing the truth” beskryf word. MacCarthy noem die biograaf “an artist upon oath” (Kannemeyer 1989: 32). Dit is oor hierdie arbeid wat die studie gaan. In hierdie geval sal 'n biograaf geen steen onaangeroerd laat nie om alle inligting omtrent haar fokuspersoon in te samel en in die lig van haar verworwe insig vir die leser te verwerk.

4.6.2 As die outeur haarself as fiksieskrywer sien, neem sy die verantwoordelikheid op haar om karakters vir haar storie oor iemand se lewe te “skep”. Die verhaal is nie streng gesproke 'n biografie nie en kan oor 'n onbekende persoon handel. Die skrywer aanvaar aanspreeklikheid vir *moontlike* karakters eerder as letterlik *ware* karakters. Romans is dikwels lewensverhale geklee in fiksie soos wanneer 'n vroueskrywer eietydse temas verken en die karakters werklike mense is waarin haar vriende hulself herken. Hulle is miskien gedokumenteerde “gevalle” of tipes teen die agtergrond van histories geverifieerde gebeurtenisse soos die Xhosavrou Poppie in Elsa Joubert se roman *Die swerfjare van Poppie Nongema* oor die gefragmenteerde lewe van swartmense in die apartheidsjare. Die fokuspersoon van so 'n “geromanseerde” lewensverhaal sal waarskynlik anoniem bly, hoewel literêre kritici haar assosiasie met die skrywer mag ondersoek om meer van laasgenoemde te wete te kom.

4.6.3 As die outeur haarself as navorser sien, onderwerp sy haar aan heeltemal ander reëls, naamlik om aan die leser wie se belangstelling in die onderwerp suiwer akademies is, wetenskaplik gefundeerde werk te bied. Een van die uitdagings waarvoor sy te staan kom, is die aanbieding van verwysings sonder

om die aandag af te trek van die navorsingsresultate, wat die werk sy besondere vorm gee. Daar is kritici van die biografie wat heeltemal teen interpretasie gekant is en ander wat van mening is dat al die onverklaarde “los drade” in die lewe van 'n bekende in 'n biografie netjies “vasgeknoop” moet word.

4.6.4 As die outeur haarself as redigeerder sien, val die kollig net soveel op watter gegewens ingesluit as op watter uitgelaat word. Afhangende van haar eie ingesteldheid, beskou sy sekere feite as van min of geen belang nie terwyl die volgende persoon dieselfde feite as deel van die hoofstorie mag beskou. Sy veroorloof haar die vryheid om haar eie spesifieke weergawe te kies aangesien seleksie in die biografie onvermydelik plaasvind. Sy moet van die proses bewus wees in plaas daarvan om dit te ontken.

Hierby kan nog minstens twee rolle gevoeg word:

4.6.5 As die outeur haarself as historikus of antropoloog sien, moet sy bedag wees op watter lig haar studie van 'n bepaalde individu op die geskiedenis werp aangesien biografieë die enigste kontak mag wees wat sommige lesers met die geskiedenis het, meen Hannam (1986: 4). Sy reken die fokus op 'n sekere individu se unieke persoonlikheid ten koste van ander verdraai die feit dat die fokuspersoon 'n veel groter groep mense byvoorbeeld feministe, verteenwoordig wat almal 'n rol in die proses van sosiale verandering gespeel het. Dit kan lei tot 'n skewe beeld van die historiese proses en die aard van die beweging wat die groep verteenwoordig (Hannam 1986: 8).

Gutiérrez (1992: 56) gaan sover as om te verklaar dat uit die feministiese perspektief die biografie van enige vrou deel van die nuwe herskrewende geskiedenis is. Die biograaf moet totaal betrokke wees, nie alleen by die onderwerp van haar biografie nie, maar ook by haar wêreld. Sy glo: “In a last analysis I would say that the biography of a woman, if written honestly and well founded, is bound to be a feminist biography”.

4.6.6 As die skrywer haarself as 'n psigobiograaf sien, sal sy die soeklig laat val op haar fokuspersoon aan die hand van verskillende sielkundige persoonlikheidsteorieë: hoe meer eklekties, hoe meer geloofwaardig. Hoewel sy op hierdie manier leidrade tot die misterie van die wisselwerking tussen die fokuspersoon se persoonlikheid en haar uiterlike omstandighede sal probeer gee, moet sy simplistiese verklarings ten alle koste probeer vermy. In die lig van die mitologiese en sielkundige maatstawe waarmee 'n greep uit die lewe van Ingrid Jonker aangepak word, vertoon die biografie in Hoofstuk 6 baie van die kenmerke van die psigobiografie.

4.7 Die rol van die fokuspersoon

Iles (1992: 7) sien die fokuspersoon wyer as net die herkenbare onderwerp van die biografie. Die fokuspersoon kan volgens haar byvoorbeeld die volgende rolle vervul.

4.7.1 As sy as *bona fide* fokuspersoon vir 'n biografie optree, moet die skrywer dit duidelik maak dat die fokuspersoon apart staan van die voorstelling wat die skrywer van haar in die biografie maak. Sy kan nie soos 'n probleem netjies opgelos en finaal geliasseer word om plek te maak vir die volgende onderwerp nie. Omdat die eindproduk soos 'n chemiese reaksie tussen twee stowwe is, in hierdie geval die biograaf en haar fokuspersoon, gaan elke kombinasie uniek wees. Daar kan verwag word dat die fokuspersoon se groeiproses die skrywer gaan raak en beïnvloed.

4.7.2 As sy as informant of navorsingsdeelnemer optree, is sy nie in die ware sin van die woord 'n fokuspersoon nie. Sy bly meestal onbekend hoewel die navorser bekendheid mag verwerf vir haar biografiese arbeid. As een van baie bronne van inligting kan sy nie verwag om die formaat van die ondersoek te beïnvloed nie. Sy sal wel antwoorde op spesifieke, gedefinieerde probleme van die skrywer kan verskaf. Sy mag selfs as die probleem *per se* beskou word. Sy word agtergelaat sodra die verlangde inligting verkry is en dit mag wees dat sy haarself nie in die finale produk herken nie. Sy mag toestem om inligting te gee sonder om presies te weet waarvoor dit gebruik sal word. Dit

bring etiese kwessies na vore. Sy mag gekies word omdat sy as 'n tipe of 'n uitsondering gesien word of omdat haar lewe buitengewone wendings geneem het.

4.7.3 As sy as 'n karakter in iemand anders se biografie optree, sal sy waarskynlik anoniem bly, behalwe as die outeur baie bekend is. In so 'n geval sal die bronne waarskynlik goed nagevors en bekend wees. Of die biograaf haarself sien as herorganiseerder of bloot navorser en optekenaar van iemand anders se lewensgeskiedenis, sy bly aanspreeklik teenoor die fokuspersoon, die leser en haarself.

4.8 Die rol van die leser

André Breton (in Backscheider 1999: xiii) sê oor die rol van die leser: “Tell me whose life you read. Tell me who haunts you; I will tell you who you are.” Hieruit blyk dat aan die leser ook 'n eiesoortige rol toegeken word in die interpretasie van 'n feministiese biografie. Wagner-Martin (1994: 4) beaam dit wanneer sy kommentaar lewer oor die rol van die leser:

Women readers are demanding narratives of women's lives told with one focus on the subject's interior life and another on the external values and conflicts they, as women, recognize. What changed in biography during the 1960s and the 1970s was that readers developed a new consciousness about both the facts of women's lives and the many possible ways stories about those lives might be told.

Vroue het al meer die lesers van biografieë geword en wil die verskil in die uitbeelding van mans en vroue se lewens daarin sien. Veranderings aan die literêre vorm het noodwendig gevolg weens vroue se idees oor wat wetenswaardig is. Dale Spender (in Stuart 1992: 59) sê vroue lees biografieë oor geslagsgenote omdat hulle 'n kykie (wat hulle vroeër ontsê is) wil kry in ander vroue se private wêreld, oor hoe hulle hulself en die lewe gesien het, hul bronne van mag en hoe hulle beroepe met huishoudelike pligte versoen het. Volgens Martin (1994: 4) wil moderne vrouelesers die fokuspersoon se lewe geplaas hê in die konteks van haar posisie in die gesin, haar

verhouding tot ouers en sibbe, haar skoolondervindings, fisieke en seksuele gesondheid en selfs intieme persoonlike besonderhede soos byvoorbeeld haar stryd om gewig te verloor. Sulke besonderhede mag vir lesers van konvensionele biografieë beuselagtig voorkom, maar moet gesien word in die lig van die behepthed met die vroulike liggaam waarvan die invloed deur die meeste mans nie eens vermoed word nie.

Die tyd en plek waarin die biograaf haar bevind, sal die vrae bepaal wat sy sal vra en ook die aspekte waarop sy sal fokus. Daarom is dit vir feministiese skrywers van besondere belang dat biograwe hul benaderings en belangstellings duidelik aan die leser sal stel om kritiese en ingeligte studie moontlik te maak. Die uitbreiding van die kanon om erkenning aan vroue en minderheidsgroepe te gee, hang saam met die postmodernistiese afbreek van die streng magsverdeling wat tradisioneel tussen skrywers en lesers bestaan het. Skrywers het nie meer die mag om aan lesers voor te skryf (hier is die feite en klaar) nie. Lees word 'n aktiewe proses waartydens lesers toegelaat word om hulle eie gevolgtrekkings te maak (Stanley 1986: 44). Dit gee aan die leser as interpreteerder 'n deurslaggewende rol in die betekenis van 'n literêre werk en ontnem 'n hoog aangeskrewe letterkundige werk baie van sy glorie. Vir Stanley is dit een van die ware feministiese dade wat skrywers en lesers verrig. 'n Gematigde feminis soos Backscheider (1999: 10) stem nie heeltemal hiermee saam nie. Haar standpunt is dat lesers van 'n oortuigende biografie met 'n goed ontwikkelde en konsekwente standpunt 'n begrip van die fokuspersoon vorm wat ooreenstem met die siening van die biograaf: "The biographer's X is now their X". Volgens Backscheider is daar 'n kontrak tussen biograaf en leser. "More than a bridge, it is a primary signal of the writer's relationship to readers and to content"(Backscheider 1999:10). Hierdie stelling sal gekwalifiseer moet word met die voorwaarde dat die leser ten volle ingelaat word by die biograaf se gevolgtrekkingsproses sodat sy as leser haar eie ingeligte besluite oor die fokuspersoon kan neem.

Die oogmerke, vereistes en verwagtings van biografieaanhangers bly volgens Backscheider naby mekaar, of dit lesers van die konvensionele "outoritêre" of die feministiese biografie is. Lesers is gewillig, selfs begerig, om vanuit 'n gemakstoel te

deel in 'n ander persoon se lewe. Hulle weet daar was/is 'n werklike persoon agter die boek, emosies wat nog natril, en betekenisvolle optredes waarvan die reperkussies waarskynlik nog naspeurbaar is. As biograwe en hul fokuspersone medewerkers is, dan is biograwe en hul lesers sielemaats, sê Bakscheider (1999: 226).

Samevatting

Vir feministe is die statur van 'n fokuspersoon nie so bepalend vir die sukses van die biografie as wat die konvensionele biografie impliseer nie. Die klem lê eerder op hoe die biograaf die geleentheid tot selfekspresie laat saamval met die uitbeelding van die lewe van haar fokuspersoon. Afgesien van onderlinge verskille in die radikaliteit van die feministiese literatuurbenaderings, is literatuurkritici volgens Bakscheider (1999: 159) dit eens dat hierdie tekssoort op die voorpunt van biografiebeoefening is. Feminisme het die studie van geskiedenis en letterkunde omgekeer en vroue van die rand van die kultuur na die middelpunt verskuif. Biografie is steeds besig om toegankliker vir die lewens van vroue te raak met die gepaardgaande verlies aan afgebakende geslagsrolidentifikasie. Vrouebiograwe is begeesterd om 'n groeidentiteit en 'n geskiedenis vir vroue te vind wat 'n atmosfeer van afwagting meebring. Daardeur word die biografie met nuwe energie en intensiteit besiel. Sy is oortuig dat:

Like music, biography will continue to exist in myriad forms, and, like the lovers of music, readers of biography will differ in their favourite kinds, enjoy several kinds, and, in tune with their moods and needs, select different kinds at different times (Bakscheider 1999: 227).